

ΡΑΝΤΕΒΟΥ ΠΡΩΤΟ

«ΗΜΙΡΙΣΙΑ ΔΙΑΤΑΓΗ»

ΕΠΕΙΔΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΙΣΙΑΣΤΗΚΑΝ άτινα κρούσματα υπακοής, και κάποιοι κάποιοι γράφουνε τας διαταγάς μου στα παλιά τους τα παπούτσια, διά ταύτα:

Διατάζω πόρτες, παράθυρα, μάνταλα, παντζούρια να μίνωσιν ορμητικώς κλειστά καθόσον τα εικοσιτετράωρον ήτι από ανατολής μέχρι της δύσεως ηλίου εξίσου εσπέρας και δηλονότι. Δηλαδή, από ιλίαν προΐ μέχρι ιλίαν εσπέρας και περίπου, ήτι κ.λπ.

Από σήμερον και εξής τα προσκλητήρια θα γίνονται άπαξ της ημέρας, τρία, εξόν βραδυών. Ήτι. Έξη μετά μεσημβρίας εντός του χώρου του προσκλητηρίου ήτοι εξόν αστυνομικού φυλακείου. Δεύτερον. Προσκλητήριον μεσημβρινόν δόδεκα μετά μεσημβρίαν ώραν σισιτίου ήτι φαγητόν, άρτου και ύδωρ νερόν. Τρίτον βραδυών το εσπέρας προς τέιον περί ώρας έξη μετά μεσημβρίας. Απαγορεύομεν η κυκλοφορία έξω παραθύρου, αυλής, προαύλιον σπιτιού, κήπον οδού κ.λπ.

Απαγορεύετε το άσμα τραγουδιών, παιχνίων, σύγκρουσις οργάνων ήτι βιολί, και άλλα ψιχαγογικά. Απαγορεύετε η απησχόλησης τυχηρών παιχνίων ως τάβλι, μονοσύλλαβα, ενίγματα και άλλα.

Απαγορεύετε χειρόγραφα, υπονοούμενα, ανέγδοτα, γράψιμο εις ντουβάρια «ζήτητο ειρήνην» και λοιπά προδοτικά, ήτι... «συναδέλφωσι» και άλλα ομοίως. Ταύτα εν Ικαρία και εθυροκολήθην εις δέντρον.

Εν τούτοις του μηνός 1948

Εθεωρήθην

Ταφ-Σίγμα

Ι. Γ. Χλαμούτσης

Υπογραφή δισανάγνωστος

Το τρομερό τούτο φερμάνι έκλεινε με μια διαμπερή υπογραφή. Ο χωροφύλακας που το 'φερε έγλειψε τα χείλη του, το κόλλησε και στάθηκε άλλη μια φορά να το καμαρώσει. Μετά ήρθε πιο κοντά, κυνήγησε με το μάτι τις αράδες, καμάρωσε τη σφραγίδα, πλατάγισε τη γλώσσα του στην υπογραφή κι αποσύρθηκε ευτυχισμένος. Η μύτη του δε συγκρατιόταν απ' την ευτυχία. Πολύ ικανοποιημένη ήταν κι η κοιλιά του. Την είχε φασκιωμένη σε κάτι χοντρά παντελόνια και κρεμασμένη από δυο τιράντες. Μα από καιρό σε καιρό είχε και το νου του μην του πέσει, και της έριχνε κλεφτές ματιές.

Σε μια στιγμή η κοιλιά αυτή έκανε μια απότομη στροφή κι έβαλε πλώρη καταπάνω μας.

—Αλτ! Ψτ... Ισείς. Για κατά δω!! Εσάς λέω. Για μια στιγμούλα κατά δω. Δε μ' λέτε... μη σας βρίσκειται τίποτες... δινοούμενος εδώ; Δηλαδή, με τας γραμματικές γνώσεις εννοώ. Μη σας βρίσκειται; Εσάς λέω ρε! Δε νογάτε ελληνικά; Αλλά τι την κακιά μου την τύφλα λέω! Αφού είσαστε ξενόσπορ' ρε. Πουλημένοι! Πώς μποράτε να νογάτε ελληνικά; Γι' αυτό κι εγώ θα σας το διαβάσω ο ίδιος. Αλλά τι να σας το διαβάσω, σας το λέω προφορι-

κώς απ' όξω και τελεύει. Λοιπόν. Από αύριο και εξής τρία τα κρατούμενα. Δηλαδή, τρία τα βλοημένα τα «παρόν». Εμ... όλο ξάπλα ξάπλα; Θα πιάσει ο απαφτός σας ξίγκι και δε θα μποράτε να τον κουβαλήσετε. Έχουμε, λοιπόν, και λέμε τρία. Το οποίον. Ένα πρωινό, δηλαδή δηλαδή το πουρνό, πρωινιάτικο για να ξετσιμπλιάζουνε λιγουλάκι τα μάτια. Ένα γιόμα το μεσημβρινόν στην ντάλα του μεσημεριού για να κουνιέται λίγο τ' άντερό σας και να μπορεί να το δουλεύει το φασουλί. Και ένα το βράδυ εσπερινόν για τα όνειρα, δηλαδή, γλυκά. Όστις και δεν έρτει... όστις και αρχινίσει τα τσινίσματα και τα «δεν πάω» και τα «ψι-ψι-ψι», και λοιπά άλλα αναρχοκατσαπλικά, ας ετοιμασθεί να πεθάνει. Εγώ, ο Χρυσόστομος Μπαντούνας προσωπικώς, θα τον κρεμάσω απ' τη μουριά, κι ύστερις θα τον πασαλείψω με μέλι και θα προσκαέσω τις μύγες να βοσκήσουνε. Τρίτον. Φυλλάδες, τάβλια, διολιά, ανέγδοτα και άλλα να τα κάνετε ούλα ένα μπογαλάκι και να τα πετάξετε στη φωτιά. Σας βλάφτουνε. Τα γραφίματα με τιμωλίες στα ντουβάρια περί Ειρήνη και Κρουστάλλω και το κακό σας το αυγολέμονο είναι όλα προδοτικά και θα κοπούνε με το μαχαίρι. Να που τα είπα όλα και τέλεφα. Και τώρα σκορπιστείτε! Σκορπιστείτε γλήγορα γιατί θα βγάλω το επαναληπτικό. Α... Είναι δω και κάτι δινοούμενοι... Κάτι γαϊδούρια, δηλαδή, ξεσαμάρωτα που κάνουνε κέφι με τα γραφίματα του αρχηγού μας. Είναι προπαντός καποιανό γαϊδούρι, δηλαδή, με γραμματικές τας γνώσεις το οποίον το 'βανε διολί σκοινί κάθε βολά που θα δει ο καπιτάνιος μας να γράφτ' «καθαράματα» να σβήν' απ' το χαρτί το άλφα. Δηλαδή, ν' αφήνει «καθαράματα» δηλαδή, ότι είστε καθαροί. Ε κι εγώ σας λέω όχι! Κι εγώ σας λέω ότ'

ούλ' βρουμάτι κι ζέχνιτι. Ότις είσαστε «ακαθάρματα»! Να που σας το είπα κι αυτό. Ακαθαρσίες, δηλαδή. Να που τέλεφα. Ρε σεις! Εμείς δεν έχουμε ρούμπλια για να σπουδάξουμε τα πολλά. Εμείς δραγμούλες iέχουμε και τα γράμματά μας είναι λίγα. Λίγα... αλλά ελληνικά! Λοιπόν. Σύρτε τώρα κι αφήστε ήσυχο το χαρτί. Γιατί αν ξαμώσει κανείς καταπάνω του... παρακαλάτε να τον λυπηθεί ο Θεός, γιατί εγώ, ο Χρυσόστομος Μπαντούνας, δεν είναι τρόπος για να τον λυπηθώ. Τέλεφα.

Έκανε κάνα δυο βήματα βήχοντας στρατηγικά... μα ξάφνου κάτι θυμήθηκε και καρφώθηκε ξανά στη θέση του. Μετά έβαλε το χέρι του στην τσέπη, έβγαλε κάτι ψίχουλα, βρήκε ανάμεσά τους μια σφυρίχτρα, την περιεργάστηκε επίμονα, φιλοσοφικά... κατόπι φύσηξε τα ψίχουλα και την έχωσε στο στόμα του.

Σφύριξε, χόρτασε και μετά ούρλιαξε:

—Όλοι στις κούρνιες σας! Μαρς! Ακόμη εδώ 'στε; Όσπου να πω «κριμμύδι», να γίνετε κουρνιαχτός! Τελέφαμε.

Μας κοίταξε αδιάλλακτα κι επιταχτικά... κατόπι τίνανε το γείσο του κασκέτου του, ξερόβηξε και χάθηκε πίσω απ' το στενό.

Ξεκινήσαμε και μεις για τους θαλάμους μας.

Καθώς πατούσα το πρώτο σκαλοπάτι, κάποιος μ' άγγιξε λαφρά στον ώμο. Στράφηκα.

—Γεια σου, Τότη, του λέω.

Ήταν ο βενιαμίν μας. Λεπτός, ήρεμος, ντροπαλός... το κορίτσι της ομάδας. Μου είχε μιαν αμίλητη, βαθιά αφοσίωση. Όλο γελούσε και κοκκίνιζε κι ήταν έτοιμος να τρέξει παντού, να βοηθήσει όποιον είχε την ανάγκη του. Είχαμε τις κουρελούδες μας πλάι πλάι. Τις νύχτες κοι-

μούνταν απαλά για να μην ταράξει κανέναν. Πολλές φορές τον τσάκωσα μεσάνυχτα με ολάνοιχτα μάτια ν' αφουγκράζεται τη θάλασσα. Έξω γλιστρούσαν σα φίδια οι χωροφύλακες.

—Φοβάσαι, Νικάκη; τον ρώτησα μια νύχτα ψιθυριστά.

—Όχι..., μου λέει σταθερά.

Άφησα να φύγουν λίγες στιγμές.

—Τι τρέχει, λοιπόν; Είναι κάμποσες νύχτες που τις βγάζεις άυπνος. Λέγε.

—Τίποτε...

—Μήπως... Με καταλαβαίνεις, ε;

—Όχι. Τι;

—Μήπως... εκεί κάτω στην Αθήνα έμπηξες σε καμιά καρδούλα κάποια σαΐτα και ξέχασες να τη βγάλεις φεύγοντας;

Δεν απάντησε.

—Αυτό είναι; Πες μου, λοιπόν.

—...Ναι. Ντρέπομαι.

—Καλά! Δε θα σε μαλώσω. Δηλαδή, δε θα σε μαλώσω που δε μου μιλάς. Σε περίμενα όμως πιο θαρρετό μαζί μου. Φοβούμαι ότι με τις ντροπές σου μπορεί να μην το είπες ούτε και στην ίδια.

—Όχι. Της το είπα.

—Και τι σου είπε;

—Με σταμάτησε στη μέση.

—Άσπλαχνη.

—Το 'ξερε.

—Και γιατί δε σ' άφησε να της το ξαναπείς;

—Φοβότανε... Δεν ήξερε γιατί. Έτσι μου είπε.

—Μπράβο της. Πώς είναι; Αλλά γιατί σε ρωτώ! Πού να ξέρεις εσύ πώς είναι αφού την αγαπάς! Έτσι δεν είναι;

Είναι τέλεια... Ή μήπως η δική σου δεν είναι; Πρόσεξε μη μου πεις «όχι» γιατί τότε θα πιστέψω ότι δεν την αγαπάς. Τότε... Ξέρεις τι γλυκό πράμα είναι να παλεύεις και μαζί ν' αγαπάς; Αλλά πώς να μην το ξέρεις; Εσύ το ζεις όλη τη μέρα... Κι επειδή δε σου φτάνει η μέρα, δανείζεσαι ώρες κι απ' τη νύχτα. Έτσι;

Δίπλα μας ξάφνου κάποιος άρχισε να ροχαλίζει σκληρά, όλο διαμαρτυρία και παράπονο.

—Αλλά... ας σταματήσουμε, Νικάκη, του λέω. Βλέπεις, κινδυνεύει η συζήτησή μας απ' αυτό το «μπαράζ».

Δε μίλησε.

—Της έγραφα για σένα..., μου λέει σε λίγο. Της είπα κι ότι ζούμε πλάι πλάι.

Το φράγμα των «παρασίτων» αγρίεφε πιο πολύ.

—Αλήθεια; Γιατί;

—Ήθελα να είναι ήσυχη.

—Και τι σου απάντησε;

—Τίποτα. Μου είπε να σε σκεπάζω...

—Κι αυτό το λες «τίποτα»; Ξέρεις τι είν' αυτό, Νίκο; Αλλά τι να σ' το πω; Το ξέρεις.

Η νύχτα πορευότανε με πηχτές αθόρυβες δρασκελιές. Ο έφηβος δίπλα μου γίνηκε ξάφνου πιο ζεστός. Είχε αποκοιμηθεί.

Το πρωί ήταν πιο ντροπαλός. Τον τσάκωσα πολλές φορές να προσπαθεί να ξεχάσει τη βραδινή μας συνομιλία. Τι άγιος που είναι ο Έρωτας ο Πρώτος! Πόσο μαλακά μαθαίνει να πρωτοπερπατά! Σ' αυτή την περίοδο της αγάπης είναι επικίνδυνοι οι απρόσεχτοι άνθρωποι. Σ' αυτήν ακριβώς τη φάση... οι απρόσεχτοι άνθρωποι είναι κάτι κοινοί βάρβαροι. Θα μου τον ξαναθυμίσει η ζωή το Νικολάκη... Πολλές πολλές φορές. Κάθε φορά που θα

βρίσκομαι μπρος στην αγνότητα, στη φιλία, στη σεμνή παλικαριά, θα τον ανταμώνω· πάλι και πάλι.

Μ' απόψε... καθώς φεύγαμε απ' το κήρυγμα του Μπα-ντούνα, το χέρι αυτό που μ' άγγιξε ήταν ασυνήθιστο. Λίγο ταραγμένο, και κάπως βιαστικό.

—Τι 'ναι, Νίκο;

—Ξέρεις τι τρέχει; μου λέει κολλώντας τα χείλη του στ' αυτί μου.

—Δεν ξέρω, του απαντώ. Καταλαβαίνω μόνο ότι οι διαταγές αυτές και τα φερμάνια δεν είναι του Χλαμούτση. Είναι σταλμένα απ' το κέντρο. Ο Χλαμούτσης απλώς τα διασκεύασε επί το χλαμουτσικότερον και μας τα σέρβιρε.

—Σκοτώσανε έναν υπουργό!

—Πώς;;

Ο φίλος έφαξε με τα μάτια να δει αν τον άκουσαν.

—Πότε;

—Προχτές τη νύχτα. Της Δικαιοσύνης. Μου το σφύριξε ο γιος της σπιτονοικοκυράς μας, ο Στέφανος ο Παπαγιωργάκης, καθώς γέμιζε το λαγήνι του στη βρύση.

Ανεβήκαμε τη σκάλα αμίλητοι. Κοντά στην πόρτα έσκυφα στ' αυτί του.

—Δεν είν' ανάγκη να πεις τίποτα πουθενά, του λέω. Εγώ περιμένω κι άλλα.

—Μα το νέο δεν είναι αυτό. Τη θέση του υπουργού την πήρε ο Ρέντης, που διέταξε να εκτελεσθούν αμέσως εκατόν ογδόντα.

Τον κοίταξα ανησυχαστικά.

—...Η εκτέλεση έγινε χτες την αυγή, συνέχισε παγωμένος.

Προχωρήσαμε στα στρωσίδια μας.

—Τι σκέπτεσαι; με ρωτά σιγά.

—Άσκημα μαντάτα, Τότη. Μου φαίνεται όμως πως δε θα σταματήσουν ούτε δω.

—Μα... λίγο είναι αυτό;

—Είναι πολύ. Μα δε θα σταματήσουν.

Είχανε μπει όλοι στο θάλαμο. Κλείσαμε τα παράθυρα. Κατεβάσαμε και τα παντζούρια. Κάθισε ο καθένας στο μπογαλάκι του. Κάτι πλανιόταν στην ατμόσφαιρα. Μιαν αόριστη φοβέρα. Σωπαίναμε.

—Παιδιά! φωνάζει ξαφνικά ανατριχιάζοντας ο Αντωνίου απ' τη γωνιά του.

Ήταν ένας ξερακιανός ελαιοχρωματιστής απ' την Αθήνα. Η φωνή του βούιξε αλλιώςτικη. Του 'κανα νόημα να σταματήσει. (Είχα υποψιαστεί.) Μάταια...

—Αντωνίου..., του λέω. Είχες, θαρρώ, στο γυλιό σου λίγο σπίρτο. Με βαστάει ένας πόνος απ' το μεσημέρι. Μου πιάνει την αναπνοή...

—Ρίξανε εκατόν ογδόντα, φωνάζει κείνος χωρίς να με προσέξει.

Οι άλλοι είχαν κερώσει.

—Εχτές το πρωί, συνεχίζει ο Αντωνίου.

—Τι 'ν' αυτά; του φωνάζω αυστηρά. Πρώτα πρώτα, δεν είναι εξακριβωμένο.

—Το 'μαθα θετικά! συνεχίζει κείνος. Μου το 'πε ο Στέφανος.

—Και γιατί; ρώτησαν όλοι.

—Φάγανε έναν υπουργό. Το Λαδά. Έξω απ' τον Αϊ-Γιώργη τον Καρύτση. Το Σαββατόβραδο. Καθώς πήγαινε, λέει, με την οικογένειά του για την Ανάσταση.

—Σας...

Όλοι γύρισαν κατά το μέρος κεινού που έκανε το «Σας».

—Τι λες εσύ, φίλε Σπαθούλια;

Κείνος που άκουσε σ' αυτό το όνομα για λίγο ταραχτήκε. Κατόπι κάθισε ανακούρκουδα. Ήταν λιγνός, μαυριδερός· όλη την ώρα σκεφτότανε.

—Δε μυρίζει όμορφα, μας είπε σιγά. Δεν ξέρω. Μπορεί πάλι και να γελιέμαι.

—Για ποιο λες; τον ρωτά ο Αντωνίου. Για την εχτέλεση του Λαδά;

—...Μου θυμίζει κάτι που μοιάζει με λίγη ατομική τρομοκρατία. Εύχομαι να μην είν' αλήθεια. Κι έτσι θα γλιτώσουμε από μια ακόμη γόνιμη αυτοκριτική.

—Ναι, αλλά ο κύριος είχε ανοίξει άσκημη φάμπρικα. Κάθε μέρα έστηνε στον τοίχο κι από έναν δυο.

—Ναι. Κι ήρθε ο καινούριος κι έστησε μονοκοπανιάς εκατόν ογδόντα. Τι λες εσύ; ρωτά απότομα εμένα.

—Δεν ξέρω..., του λέω. Δεν μπορώ ακόμη να εξηγήσω την έννοια αυτού του πυροβολισμού. Τι σώσαμε; Δεν ξέρω. Μα αυτός ο πυροβολισμός μου θυμίζει επίμονα τη σφήκα που τσιμπά για να γλιτώσει κι αντί για να γλιτώσει φοβά. Καλύτερα όμως να την κλείσουμε αυτή τη συζήτηση. Στην αρχή δεν ήθελα να μαθευτεί τούτη η είδηση. Βλέπω όμως πως λάθεψα. Όλοι το δεχτήκαμε σωστά. Χωρίς υστερίες ή λεονταρισμούς. Αλλά τώρα πρέπει να ετοιμαστούμε και για χειρότερα κι εμείς εδώ, στο νησί. Το παν όμως είναι να το δεχτούμε πάλι ήσυχα.

—Τότε να σβήσουμε τη λάμπα και να κοιμηθούμε, λέει ο Μουρμούρας.

—Καλύτερα να κάνουμε ό,τι κάναμε και τις άλλες βραδιές. Σιβέλα, δε θα παίξετε απόψε με τον Πατίκη τάβλι;

—Δεν παίζω, λέει ο Πατίκης με το παλιό του ύφος. Όλο λέει ότι κάνω «καλπουζανιές».

—Αφού κάνεις, του ρίχνετ' ο Σιβέλας.

—Να τον. Τον βλέπετε; Λοιπόν, δεν παίζω.

—Έλα να παίζουμε μαζί, του λέει ο θαλαμάρχης.

—Κοιτάξτε να χτυπάτε τα πούλια γερά, λέω γω. Αυτοί θα 'χουν κιόλας σκορπίσει έξω απ' τους θαλάμους «καρφιά». Θέλουν να δουν πώς το δεχτήκαμε.

—Καλά.

Έγινε ησυχία. Έξω φυσούσαν μαλακά οι νησιώτικες αύρες του Μαγιού. Κάτι ίσκιοι περπατούσαν σα φαντάσματα. Οι χωροφύλακες φορούσαν παπούτσια από λάστιχο...

—Στα πέντε θα βγούμε; ρωτά ο Σιβέλας.

—Βγήκαμε κι άλλοτε στα πέντε; Όχι. Στα επτά.

—Ανάποδος μου είσαι. Καλά... Πάμε.

Το τάβλι άρχισε να δουλεύει. Να βγάζει κείνη την τριμμένη, άχαρη μουσική του που φορές φορές σε νευριάζει... Μα που θυμίζει ωστόσο παλιές μέρες... γεμάτες πλήξη και ξεγνοιασιά.

Η κοινή ικαριώτική μας ζωή μπήκε ξανά στην κανονική αυλακιά της... Και μόνο εκεί, πίσω απ' τη θάλασσα, κάτω απ' τα πόδια του Υμηττού, έπεσαν τότες πολλές μαζί τουφεκιές, που ο αχός τους έφτασε ως εδώ.

* * *

Ξημέρωσε. Ένας κομμένος ουρανός φαίνεται απ' το παρθύρι μας. Θολός, σαν ξαγρυπνισμένος άνθρωπος. Κι ήταν Μάης.

Το χωριουδάκι ξύπνησε κι αυτό απ' τα λιγοστά του βελάσματα κι ετοιμάστηκε να μπει στη ζωή. Ήταν ακόμη πολύ πρωί. Το προσκλητήριο αργούσε. Ξαφνικά, εκεί κατά το σκάσιμο του ήλιου, ανοίγει διάπλατα η πόρτα

και στο άνοιγμά της προβάλλει η κοιλιά του Μπαντούνα. Παράξενη κι ασυνήθιστη επίσκεψη. Μα κι όλη η εμφάνιση του Μπαντούνα ήταν σήμερα παράξενη. Κουμπωμένος από πάνω ως κάτω, στεκόταν στειλιάρι, σα να ήταν κάνα κομμάτι ξύλο ντυμένο. Φορούσε ως κι εξάρτυση. Και το πηλήγιό του χωμένο ως τ' αυτιά, και μάλιστα με περασμένο το σειρήτι στο «υποσιάγωνο» σα να ετοιμαζόταν για τον Επιτάφιο.

Στην αρχή στάθηκε στην πόρτα και μας περιεργάστηκε ανήμπορα, βαριά. Ύστερα μίλησε. Η φωνή του ήταν βραχνή σαν πριονιά:

—Είσαστε σωστοί σεις εδώ μέσα σήμερα; ρώτησε.

Εμείς σωπαίναμε.

—Εσάς κρίνω ρε... Είσαστε σωστοί εσείς σήμερα; εδώ μέσα;

Το «σωστοί» το τόνισε αλλιώτικα. Με πείσμα και με κάτι σαν... απελπισιά.

Στεκόμαστε όλοι μπροστά του μπερδεμένοι.

—Θα κρίνετε ρε; συνέχισε κείνος στον ίδιο τόνο.

—Τι θέλεις; του λέει ανόρεχτα ο Σπαθούλιας.

—Σωστοί είσατε; Να, αυτό θέλω.

—Δε μετρηθήκαμε, του κάνει ο Τότης.

—Τι, θα μετριόμαστε τώρα και μοναχοί μας; του ρίχνεται κι ο Σιβέλας.

—Δε φτάνει που μας μετράτε τρεις φορές την ημέρα; συνέχισε ο Τότης.

Ο Μπαντούνας τον κοίταξε σα να βόγκηξε.

—Εσύ ρε..., του λέει και χάνει ολότελα το κέφι του. Εσύ... Καλά. Δε μπειράζει. Δίνω τόπο στην οργή... Αλλά, σ' το λέω, με τα τέτοια και τα τέτοια... Τέλος.

Στάθηκε ξανά και συνέχισε να μας κοιτά, και δεν πή-

γαινε παρακάτω. Η κοιλιά του —η γνωστή, περήφανη, ιστορική κοιλιά του— έδειχνε για πρώτη φορά κρεμασμένη, σα να 'πασχε. Οι μπότες του φρεσκογουαλισμένες. Στη δεξιά τσέπη του αμπέχονού του κάτι φούσκωνε μ' επιμονή.

—Ποιος είδε ρε από σας τον Μπαντούννα να δέρνει; ρωτά ανεπάντεχα. Θα μου πείτε τώρα: «Σάματις κάνεις και τίποτις άλλο;». Να, εδώ είναι που λανθάνετε. Παιδιά, σας το λέω ίσα και ντρίτα. Κανείς σας ακόμα δεν είδε τον Μπαντούννα να δέρνει. Τάβλι ποιος έπαιζε χτες νύχτα;

—Εγώ..., λέει ο Σιβέλας.

—Με ποιον;

—Δεν το λέω.

—Μ' εμένα, λέει ήσυχα ο θαλαμάρχης.

—Καλά.

Έκανε τ' απάνω κάτου μια βόλτα σα να βογκούσε. Ύστερα ξύλιασε πάλι ξανά πα στα πόδια του.

—Και... την αδερφή μου ρε ποιος την έβρισε;

Τον κοιτάξαμε όλοι κρύα.

—Ούτε και ξέρουμε αν έχεις αδερφή, του λέει ο Σπαθούλιας.

—Αυτό είναι άλλο. Λέτε... Τη βρίσατε;

Δεν απαντούμε.

—Μμ... Αυτό θα πει ότι δεν τη βρίσατε. Είδατε τι ακαθάρματα είσαστε; Αν τη βρίζατε... θα μπορούσα κι εγώ λιγουλάκι να ξεθυμάνω και να 'μαι κι εντάξει με τη διαταγή. Γιατί πρέπει να ξεθυμαίνω... Καταλάβατε; Αυτό λέει η διαταγή. Αλλά η μάνα μου, η άτιμη, δεν έκανε αδερφή. Αν έκανε, θα μου τη βρίζατε και θα 'μουνα τώρα εντάξει με τη διαταγή. Εσύ... δε..., γυρίζει απότο-

μα στον Τόττη... κι ευτύς χάνει ξανά το χρώμα του. Εσύ έχεις αδερφή;

—Έχω, λέει το παιδί.

—Μάνα;

—Και μάνα.

—Κύρη;

—Όχι.

—Αδερφό;

—Όχι.

—Και... ποιος σας τάζει ρε; Τότες, δηλαδή, αφού ήσουν ο ξύω στην κοινωνία, ποιος σας τάζει; Ε;

—Εγώ.

—Εσύ... Είδες τι πήγες κι έκανες;

Στριμώχτηκε σε μια γωνιά και πάσκιζε να μαζέψει λίγο θυμό. Μα δεν μπόρεσε. Λασκάρισε, λοιπόν, τη λούρα του και βάλτηκε να κοιτά τον Τόττη σα να τον έβλεπε για πρώτη φορά. Ύστερα άρχισε πάλι τις βόλτες. Κάποτε σταμάτησε και μας ρώτησε σα να 'μπαινε τότες μέσα:

—Θα μου πείτε τώρα σεις πόσοι είσαστε;

—Ε, καλά... Δεκαπέντε, λέει ο θαλαμάρχης, για να ησυχάσεις.

—Τώρα εννοώ. Δηλαδή, σήμερα το πρωί. Πόσοι είσαστε;

—Όλο το ίδιο θα λέμε; Το είπαμε. Δεκαπέντε.

—Δεκαπέντε..., λέει συννεφιασμένος ο Μπαντούνας. Α... ώστε δεκαπέντε λοιπόν, ε; Σα να λέμε, δηλαδή... δεκαπέντε. Τόσο δεν είπατε; Τόσο είπατε. Ε, αν όσοι είσαστε σήμερα το πρωί είσατε και το μεσημέρι, εμένα τον Μπαντούνα να με χέσετε! Ακούσατε; Να με χέ-σε-τε. Πάω τώρα.

Ξεκίνησε. Μα εκεί κοντά στην πόρτα χρέμασε ξανά την

κεφάλια του και δεν αποφάσιζε να βγει. Την κράτησε έτσι κρεμασμένη ως ένα λεπτό κι ύστερα μεμιάς την μπατάρει και τη ρίχνει καταπάνω μας. Το μάτι του ήταν βαρύ, άρρωστο... λες και δε γεύτηκε ύπνο ολόκληρη τη νύχτα.

—Ωστε έτσι, ε; λέει στον Τότη. Εσύ το τάζεις το σπίτι... Στραβωμάρα ρε είχε η μάνα σου να φτιάξει κάναν ακόμη σερνικό; Ορίστε τώρα... Πόσων χρονών είπες ότι είσαι;

—Είκοσι.

Ο Μπαντούνας συλλογιόταν. Το χέρι του έπαιζε ολοένα με κάτι που είχε στην τσέπη του. Το 'παιζε βαριά και με τυράγνια.

—Είκοσι, ε; Καλά... Και δεν έχεις σκοπό εσύ μπάρεμου να με θυμώσεις λιγουλάκι; Ε; Δε θα μου πεις τίποτα από κείνα τα... τ' αναρχοσυμμοριτικά, για να με ξιδιάσεις;

—Όχι.

—Μμ... Κακό του κεφαλιού σου κάνεις. Εγώ ρε, λέει τώρα σε μας αποφασιστικά, εγώ ένα πράμα μόνο σας λέω. Κοιτάξτε να μη λείπει κανείς στο προσκλητήριο. Ακούτε; Κανείς. Σας το λέω άλλη μια βολά και το ξαναματαεπαναλαμβάνω: κα-νείς. Τίποτις άλλο. Απολύτως άλλο τίποτις. Θέλω να πω να μη λείπει κανείς απ' το προσκλητήριο, δηλαδή να μη λείπει κανείς απ' το προσκλητήριο το πρωινό, γιατί απ' το μεσημεριανό όπως και ιδήποτε θα λείπει! Καταλάβετε;

Στάθηκε ξανά στην πόρτα.

—Ωστε έτσι ε, Χατζηκίδη; λέει ξανά στον Τότη. Καλά... Πάω.

Βγήκε βαρύς, βαλαντωμένος, μ' ένα φούσκωμα, με μια φουρτούνα μέσα του, που του ανέβαινε ως το λαιμό.

Σε λίγο ακούστηκε η φωνάρα του απ' το διπλανό θάλαμο, να τσακώνεται με τους άλλους.

* * *

Στις έξη σφύριξε προσκλητήριο. Μαζευτήκαμε ξανά όλοι κάτω απ' τα σκαλιά της Χωροφυλακής και περιμέναμε ν' αρχίσει το μέτρημα. Ο Μπαντούνας ήταν σταχτής. Μα στεκόταν πάντα κορδωμένος σα σκεπάρνι.

Ο Χλαμούτσης τελείωσε γλυκά γλυκά το τσιγάρο του, έσυρε μπροστά του τον κατάλογο, πήρε το μολύβι του κι έδωσε το σύνθημα:

—Άρχεται το προσκλητήριο.

Θα περνούσαμε ένας ένας, θα λέγαμε τον αριθμό μας, κατόπι τ' όνομά μας, και θα γυρίζαμε στους θαλάμους μας. Πέρασε ο πρώτος.

—Ένα. Αραγιάννης, είπε φυσικά.

—Προχώρα, λέει ο Χλαμούτσης και τον τσεκάρει.

—Δύο. Κουλούρης, είπε ο δεύτερος.

—Προχώρα, ξανάκανε ο Χλαμούτσης και τον τσεκάρισε κι αυτόν.

—Τρία. Μπαλαφούτης..., συνέχιζε το προσκλητήριο.

—Προχώρα.

—Τέσσερα. Μποξάς.

—Προχώρα.

—Πέντε. Χάρακας.

—Προχώρα.

—Έξη. Πεταλίδας.

—Προχώρα.

—Επτά. Χατζηκίδης.

—Στάσου! Δέσ' τον! ξεφωνίζει στον Μπαντούνα. Πα-
ρακάτου!

—Οκτώ. Τσιγαρίδας.

—Προχώρα.

—Εννέα...

Ο Μπαντούνας έκανε δύο βήματα απ' το σκαλοπάτι κι άρπαξε τον έφηβο. Μετά έβαλε το χέρι του στην τσέπη και τράβηξε —επιτέλους— αυτό που τη φούσκωνε απ' το πρωί.

Ήταν ένα ζευγάρι χειροπέδες. Του τις πέρασε γρήγορα γρήγορα. Καθώς τις κλείδωνε, έκλεισε τα μάτια του σα να πυροβολούσε. Τώρα είχε λυθεί πια για όλους το πρωινό μυστήριο του Μπαντούνα. Ο ταλαίπωρος... πάσκιζε χαζά, αδέξια, να σώσει το παλικάρι.

Ο δεμένος φίλος έφαξε με τα μάτια να με βρει. Το προσκλητήριο συνεχιζότανε.

—Είκοσι. Σιβέλας.

—Είκοσι ένα. Πατίκης.

—Είκοσι δύο... Λουντέμης.

Με βρήκε. Δεν πρόφτασε τίποτα άλλο να κάνει, τίποτα άλλο να πει. Με κέρασε μόνο ένα πρωινό, δροσερό χαμόγελο. Τίποτ' άλλο. Ήταν η ώρα που 'βγαινε ο ήλιος...

Βαριά, σαν αγκομαχητά, ήταν τα βήματα του Μπαντούνα. Πελώριος μες στην πρωινή ομίχλη, όπως δε διακρίνονταν οι αλυσίδες ούτε τ' άρματά του, φαινόταν σαν το φιλήσυχο πατέρα που κατεβάζει το γιο του στο λιμάνι για να τον εγγράψει στο σχολειό. Σαν ανέβηκε η ομίχλη, χαράχτηκε στη θάλασσα μια γραμμή. Ήταν το βαποράκι που ήρθε να τον πάρει. Ήταν ξένοιαστο. Όλο αφρούς και παιχνίδια.

Ο Μπαντούνας γύρισε το βράδυ με άδειες τσέπες. Ήρθε ολόισα κατά το θάλαμό μας. Βαστούσε ένα μικρό φιλντισένιο σουγιά.

—Τίνος είναι αυτός ρε; ρώτησε βραχνά δείχνοντας το μαχαίράκι.

Κανένας δεν του μίλησε.

—Θα μου ειπείτε ρε τίνος είναι;

Πάλι δεν ξαναμίλησε κανείς μας.

—Καλά..., είπ' ο Μπαντούνας κατεβάζοντας τη φωνή του. Θα τον βρω εγώ. Σιβέλα, πάρε το σουγιά σου. Ξέρεις από ποιον είναι. Του τον είχες δώσει, λέει, να κόψει κάτι και τον αστόχησε στην τσέπα του. Έτσι είναι;

—Ναι... Πού τον πάνε;

—Στην Αθήνα. Είναι, λέει, για «κάποιαν υπόθεση».

Έβγαλε το πηλήκιό του και σκούπισε τον ιδρώτα του.

—Δε μου λέτε..., κάνει λίγο πιο ύστερα. Από πόσον καιρό ήταν εδώ, μαζί σας;

—Απ' το περασμένο καλοκαίρι.

—Και δεν έλειψε ποτές, ποτές; Μην έλειψε τίποτις την παραμονή της Πασκαλιάς; Μα τι διάολο λέω! Πασκαλιά ήταν προχτές. Δεν ξέρω τίποτις. Τον τράβηξαν για μιαν υπόθεση στην Αθήνα. Κουκουλωθείτε τώρα! Τηράτε να μη δω κανέναν να βγάνει τη μύτη του απ' το παλεθούρι, γιατί θα τραβήξω! Έχω διαταγή πίσω μου. Κι όσο έχω πίσω μου τη διαταγή, δε φοβάμαι τίποτας! Τίποτας!

Αράδιασε τις φοβέρες του σα να λυπόταν τον εαυτό του... Κατόπι φόρεσε το κασκέτο του... έχωσε ένα δάχτυλο μες στ' αυτί του κι έφυγε.

Βρωμούσε ραχιά. Ποτές ως τώρα δε θυμόταν κανείς μας τον Μπαντούνα να μυρίζει ραχή.

Στις δεκαπέντε του μήνα ξαναήρθε το βαπόρι. Έφερε κι εφημερίδες. Όλες είχαν τη φωτογραφία του Νικάκη. Ήταν λυγερός κι αγγελοκάμωτος. Καταδικάστηκε κι

εκτελέστηκε αμέσως γιατί στις 2 Μαΐου 1948, σε μια εκκλησιά της Αθήνας... σκότωσε έναν υπουργό! «Συνεργός» του —έλεγε— στο... φόνου του υπουργού ήταν και τα παλικάρια Ορέστης Μακρίδης και Ζάννος, που και οι δυο τους τη μέρα του φόνου ήταν στα κρατητήρια της Ασφάλειας και προορίζονταν για εξορία. Κι η φρικιαστική ειρωνεία; Ο αληθινός δολοφόνος του υπουργού, Ευστράτιος Μουτσογιάννης, που πιάστηκε με το μπιστόλι στο χέρι ακόμη ν' αχνίζει, απελευθερώθηκε γιατί απεκήρυξε την... ιδεολογία του!

Ο μικρός μας θάλαμος άδειαζε απ' όλα. Τα ρούχα του δίπλα μου ήταν ακόμα ζεστά. Κρύες σα χιόνια ήταν οι νύχτες μας. Η προειδοποίηση ήρθε απ' την Αθήνα γυμνή, χωρίς περικοκλάδες και μάταια νανουρίσματα. Λοιπόν... Τώρα πια δεν ήταν ανάγκη να κάναμε κάτι ή να πηγαίναμε κάπου για να γίνουμε ένοχοι. Απ' τον κυκλωμένο βράχο μας μπορούσαμε να σκοτώσουμε όλους τους υπουργούς της οικουμένης και να τους πληρώσουμε με τη ζωή μας. Από εκείνη τη μέρα το προσκλητήριο έγινε ένα πήδημα στη φωτιά. Από κείνο το πρωινό γίναμε οι αιχμάλωτοι μιας λέξης. Μιας χοντρής λέξης προφερμένης απ' τα χείλη του Χλαμούτση. «Προχώρα».

Δηλαδή, προχώρα... προχώρα και σήμερα. Έχεις μια ακόμα μέρα προθεσμία. Αύριο ξαναβλέπουμε. Σήμερα προχώρα.

Τα βραχιόλια του Μπαντούνα —που είχαν αρχίσει για πρώτη φορά να κουδουνίζουν πάνω στα χέρια του Νίκου— τώρα κουδούνιζαν όλο και συχνότερα. Κι όλο και συχνότερα το μολύβι του Χλαμούτση σκόνταφτε πάνω στα ονόματα.

Ο Μπαντούνας δούλευε σαν παλιά μηχανή που δέρνει.

«Έχω εδώ τη διαταγούλα μ'! Κι όσο γω έχω τη διαταγούλα μ', δε φοβάμαι τίποτας!»

Κι όμως, είχε αρχίσει να γυρίζει αξούριστος. Και πολλές φορές βρώμαε πάλι ρακή. Ολοένα μύριζε τον αέρα με μια προβατίσια ανημποριά που άγγιζε τα όρια του πόνου... Πού θα πηγαίναμε; Αγέλαστες ξημέρωναν οι μέρες. Το κάναμε έθιμο πια, πριν απ' το πρωινό προσκλητήριο, να δίνουμε το φιλί του αποχωρισμού. Κι είχε μπει το καλοκαίρι, ένα ικαριώτικο καλοκαιράκι γεμάτο φρούτα και χοροπηδήματα των πουλιών. Μα εμείς κρυώναμε στ' αλήθεια. Ένα πρωί το μολύβι του Χλαμούτση σκόνταψε ξαφνιασμένο. Ούτε και κείνο δεν το φανταζόταν. Περίμενα να πει «λάθος, προχώρα». Ήταν ίσα ίσα στ' όνομά μου. Οι χειροπέδες κουδούνισαν μες στην τσέπη του Μπαντούνα δυσχεστερημένες. Σα να μην ήθελαν, σα ν' αντιστέκονταν, να κλοτσούσαν.

—Ναι, του λέει ο Χλαμούτση, κι έσκυψε και ξανακοίταξε τ' όνομα. Ναι.

Ο Μπαντούνας έκανε σα να τον χτύπησαν στο κεφάλι με κάνα παλούκι.

Δεν καταλάβαινα τίποτα ούτε κι εγώ. Μόνο ότι τα σίδερα ήταν κρύα κι ότι με πόνεσαν εκεί στον καρπό. Κι ακόμα... ότι τα χέρια του Μπαντούνα ήταν λυπημένα, κι έτρεμαν.

Με κλείδωσαν στο μπουντρούμι ώσπου να τελειώσει το προσκλητήριο. Βρωμούσε βαριά, κλεισούρα, μούχλα και παλιά κάτουρα. Δεν έμεινα όμως πολλήν ώρα μόνος. Σε λιγάκι άνοιξε η πόρτα κι έριξαν κι άλλον μέσα. Σαν έκλεισε η πόρτα και ξεμάκρυναν τα βήματα του Μπαντούνα, ένιωσα τον νεοφερμένο να μ' αγγίζει στο πρόσωπο και να λέει τρυφερά τ' όνομά του.

—Ε... ποιος; κάνω μπερδεμένα.

—Δε με γνώρισες; Είμ' ο Γιώργος.

—Ποιος Γιώργος; Δεν ξέρω τίποτα.

—Ο Λιαρομάτης.

—Μπαρμπούλη, μπαρμπούλη! Εσύ εδώ;

Ήταν σα να 'σπασαν τα μπουντρούμια και να μπου-
κάρισε μέσα φως. Είναι πολύ, είναι ανεχτίμητο, όταν όλα
σπάζουν, κόβονται απότομα, κι εσύ βουλιάζεις σ' ένα
σκοτεινό άγνωστο, να πιάνεις μες στο σκοτάδι το χέρι
ενός αγαπημένου φίλου.

—Πες μου, σε παρακαλώ..., του λέω. Τι τρέχει; Βγά-
ζεις τίποτα;

—Εγώ... τίποτα.

—Κείνο που δεν μπορώ να καταλάβω είναι τι θέλουμε
μαζί. Στον Αγώνα, όσο θυμάμαι, δεν ανταμώσαμε ποτέ.
Τα τελευταία χρόνια ούτε και στη ζωή. Μήπως θυμάσαι
τίποτα εσύ;

—Τι υπάρχει για να θυμηθώ; Εσύ στην Αθήνα, εγώ
στη Σύρα.

—Δεν έφυγες απ' τη Σύρα καθόλου;

—Όχι.

—Θυμάσαι που μου 'στειλες κάτι δαμάσκηνα;

—Λες να 'ναι αυτά;

Αποφασίσαμε να σταματήσουμε τις έρευνες μες στα
σκοτάδια και ν' αφήσουμε να τα ξεκαθαρίσει όλα μόνη
της η ζωή. Εξάλλου σε λίγο ήρθε κι ο Μπαντούνας, ξε-
κλείδωσε κι έχωσε μέσα την κεφαλα του.

—Ε σεις απ' τον κάτου κόσμο! φώναξε.

—Τι; λέει ο μπαρμπούλης.

—Για βγάτε μια στιγμή στον απάνου. Προσωρινώς,
δηλαδή...

Πού τη βρήκε την κακία; Σα βγήκαμε έξω, το ξεκαθάρίσαμε. Οπλισμένος ως τα δόντια μάς περίμενε ο Χλαμούτσης μ' άλλους δυο.

—Χμ... Δε μ' αρέσει καθόλου αυτή η τιμητική συνοδεία, μου λέει ο μπαρμπούλης κρυφά.

—Φαίνεται ότι είμαστε πολύ «επικίνδυνοι». Και δεν το ξέραμε.

Μας δέσανε και τους δυο μαζί. Πρώτος στη συνοδεία μπήκε ο Χλαμούτσης. Ακολουθήσαμε εμείς. Κατόπι οι άλλοι δυο χωροφύλακες.

Η πομπή έκλεινε με τον Μπαντούνα.

Όλοι, απ' όπου περνούσαμε, έτριβαν τα μάτια τους για την πολυτέλεια της συνοδείας. Κανένας δεν μπορούσε να την εξηγήσει, και φυσικά ούτε και μεις οι ενδιαφερόμενοι.

Σα φτάσαμε όμως κάτω στο Διοικητήριο, ξεδιάλυναν όλα. Την ώρα που ο διοικητής τελείωσε την παραλαβή και μας παρέδιδε στους δικούς του, λέει στο δεσμοφύλακα (ο μπαρμπούλης ήταν πιο μπρος και δεν τον άκουσε):

—Να τους προσέχεις... Τα μάτια σου τέσσερα... Ακούς; Πάνε για εκτέλεση.

Και χαμηλώνοντας πιο πολύ τον τόνο, λέει σε δυο αξιωματικούς που ήταν στο γραφείο του:

—Είναι για κάτι χειροβομβίδες.

Μας κλείδωσαν με διπλές αμπάρες και τραβήχτηκαν στο διάδρομο.

—Μα εσύ κρυώνεις, μου λέει ο μπαρμπούλης σα μείναμε μόνοι.

—Κάνει ρεύμα, προσπαθώ να του ξεγλιστρήσω.

—Όχι δα. Εδώ είναι θεόκλειστα.

—Όχι εδώ. Στο διάδρομο.

Σώπασε και βάλτηκε να τρίβει τα χέρια του για να τα ξεπονέσει απ' τις χειροπέδες.

—Άκουσες τίποτα; με ρωτά σοβαρά.

—Τ' άκουσες κι εσύ. Μας έχουν τυλιγμένους στην ίδια υπόθεση, στη Σύρα.

—Αυτό το ξέρω. Μήπως... άκουσες κι άλλο τίποτα;

—Όχι. Τίποτα.

—Μα εσύ πάντα κρυώνεις.

—Δεν είναι τίποτα. Θα περάσει. Ως το βράδυ τα παιδιά θα μας στείλουν τις κουβέρτες μας και θα ζεσταθούμε.

Το κελί μας ήταν μικρό και στενό σα φέρετρο. Ο αέρας του είχε ν' ανανεωθεί απ' τη μέρα που το 'χτισαν. Νυστάζαμε. Μας είχε πιάσει κείνη η χαρακτηριστική ληθαργική ζάλη που πιάνει τους κρατούμενους σαν μπαίλουν απότομα απ' τον αέρα στο μπουντρούμι.

Ο μπαρμπούλης μάλιστα είχε αποκοιμηθεί. Ήταν ένα μεγαλόσωμο παιδί με γκριζα πλούσια μαλλιά που τελευταία πήγαιναν ν' ασπρίσουν ολότελα. Τον θυμόμουν από φοιτητή, ύστερα σα δημοσιογράφο, αργότερα δικηγόρο, και τελευταία τραπεζικό στη Σύρο. Εκεί έμαθα ότι αρραβωνιάστηκε και με μια Συριανή που την αγαπούσε φλογερά και αδέξια σαν πρωτοετής. Ήταν ρομαντικός, ονειροπόλος... Έγραφε ποιήματα πίσω απ' τις τραπεζιτικές καταστάσεις, τραγουδούσε φάλτσα, έλεγε καλαμπούρια κι είχε τις τσέπες του ανοιχτές για όλους τους φίλους. Τον καιρό της πείνας, άμα εξοικονομούσε κανένα κρεμμύδι, ξεκινούσε απ' την άκρη της Αθήνας κι ερχόταν να με βρει για να το μοιραστούμε μαζί ρουφώντας και κανένα κατοστάρι. Τώρα κοιμόταν. Λίγο ανήσυχα, σα να 'χε πυρετό. Νύσταζα κι εγώ. Μα δεν τα κατάφερα ν'

αποκοιμηθώ. Τιναζόμουν άξαφνα απάνω σα να μ' έριχναν από ψηλά.

Αποφάσισα, λοιπόν, να σταματήσω τις απόπειρες για ύπνο κι άρχισα να διαβάζω τους τοίχους. Απ' το φεγγίτη που κοιτούσε κατά τον γκρεμό έμπαινε ο αχός της θάλασσας και λίγο αδύνατο φως. Τα μάτια μου είχαν αρχίσει σιγά σιγά να εξοικειώνονται. «Πρέπει ν' αντέξεις» έγραφε κάποιος. Τώρα μπορεί και να πέθανε. Η παρόρμησή του ήταν γραμμένη πλάγια και με μερικές ανορθογραφίες, χωρίς κανένα όνομα. «Θυμήσου ότι η ζωή έξω δεν τελειώνει» έλεγε ένας άλλος, που έκλεισε τη φράση σε πλαίσιο και χάραξε από κάτω και δύο αρχικά. Είχε κι άλλα γραφτά, μα ήταν μισόσβηστα απ' την πολυκαιρία. Αποφάσισα να σταματήσω το διάβασμα γιατί πονούσαν και τα μάτια μου. Μα πάλι δεν ήθελα ν' αποκοιμηθώ για να μην αρχίσω μες στον ύπνο τα τινάγματα. Σκέφτηκα τότε να μεταφέρω τις έρευνές μου στον αντικρινό τοίχο, μα κείνος ήταν κατάμαυρος, πίσσα. Τι να γράφει κανείς εκεί; Και όμως, κάτι είχαν γραμμένο. Κι όχι μόνο «κάτι», μα ολόκληρο κατεβατό. Τα γράμματα ήταν άσπρα, σκαλιστά. Φαίνεται ότι τα χάραξε με καμιά παραμάννα ή κάνα καρφί. Το χέρι όμως που τα 'γραψε ήταν σταθερό. Είχε βάλει μάλιστα και τ' όνομά του ολόκληρο — καθαρό, και με κεφαλαία γράμματα: «ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ ΜΟΛΥΒΑΣ».

Πού να βρίσκεσαι τώρα, καχημένη Κλεομένη; Ποιο χώμα να σκεπάζει την ντροπαλή σου παλικαριά;

Έπρεπε το δίχως άλλο ν' αντιγράψω κείνη τη μικρή του σελίδα. Αλλά πού; Πώς; Με τι; Σκέφτηκα τότε να την αποστηθίσω, κι άρχισα να τη διαβάζω απανωτές φορές.

Εκεί απάνω ξύπνησε ο μπαρμπούλης — έτσι νόμισα, μα κείνος ακόμη κοιμόταν. Ας με κοιτούσε.

—Τι ζητάς εδώ, μπαρμπα-Χαράλαμπε; μου λέει ξαφνιασμένος.

Ήξερα ποιον έλεγε έτσι.

—Εγώ είμαι, Γιώργο, του λέω. Δεν είμαι ο πατέρας σου. Κάνεις όμως ένα ροχαλισματάκι! Απορώ πώς σ' αυτό δε φαλτσάρεις.

—Είδα ότι ήμουν στην Ολυμπία, μου λέει. Στους δικούς μου.

—Κι εγώ δικός σου είμαι, μπαρμπούλη, του κάνω τρυφερά. Πάσκισε να ξεζαλιστείς.

—Ξεζαλίστηκα. Πού έχουμε νερό;

—Είδες που είσαι ακόμη ζαλισμένος; Νερό;

—Μα... είχαμε λίγο. Τελείωσε;

—Εδώ τελείωσε και το σάλιο μας. Κι ούτε είχαμε. Αλλά να παραγγείλουμε να μας φέρουν.

—Δεν πιστεύω..., λέει δύσπιστα.

—Να το πιστέψεις. Θα μας δώσουν σίγουρα. Κι όχι μόνο νερό, αλλά και ψωμί και φαΐ. Θα μας έχουν μη στάξει και μη βρέξει. Αλίμονό τους αν μας αφήσουν να πεθάνουμε. Θα το πληρώσουν πολύ ακριβά οι φρουροί μας.

Ο μπαρμπούλης με κοίταξε ανήσυχα.

—Περίεργο..., λέει. Εγώ κοιμόμουν κι εσύ ζαλίστηκες;

—Δυστυχώς δεν είμαι ζαλισμένος.

—Ε τότε τι «αλίμονό τους αν πεθάνουμε» μου λες;

—Αλίμονό τους αν πεθάνουμε πριν πέσουμε στα χέρια της... Δικαιοσύνης. Άχρηστος γι' αυτούς ο θάνατός μας. Ίσως και βλαβερός. Κείνοι μας ετοιμάζουν για τα μεγάλα και τα συνταραχτικά. Μια δίκη που να ανεβάσει στο

φως «όλες τις καταχθόνιες δυνάμεις, αι οποίαι τεκταίνονται την καταστροφήν του έθνους». Εμείς είμαστε οι «καταχθόνιες δυνάμεις». Θα φωνάξουν και δημοσιογράφους. Και «αυτόπτες» μάρτυρες που μας είδαν να χειριζόμαστε τις χειροβομβίδες. Αλήθεια... μήπως άκουσες τι κάναμε μ' αυτές τις χειροβομβίδες;

—Όχι, είπε απλά κι ήταν ήσυχος.

Τότε κατάλαβα ότι το ήξερε. Μα πώς; Την ώρα που ο αξιωματικός το είπε, κείνος είχε φτάσει στην πόρτα του κελιού.

—Τι ξέρεις; του λέω.

—Τίποτα. Γιατί ρωτάς;

—Γιατί... αν το ξέρεις... τότε το ξέρω κι εγώ. Αλλά πώς το ξέρεις εσύ;

—Μου το 'πε ο δεσμοφύλακας.

—Το... ποιο;

—Τίποτα.

—Για... την εκτέλεση;

Άργησε ν' απαντήσει.

—Ναι, είπε στο τέλος.

—Καλύτερα..., του λέω. Καλύτερα που το ξέρουμε, Γιώργο. Έτσι δεν είναι; Κι είναι πιο καλά που το ξέρουμε κι οι δυο. Χωρίς να θέλουν, μας βοήθησαν...

—Αστειεύεσαι, βέβαια, ε;

—Ναι. Μας βοήθησαν. Δεν αστειεύομαι. Τους ξέφυγε απ' τα χέρια το στοιχείο του αιφνιδιασμού. Θα γλιτώσουμε την πολλή φιλολογία και τα ζιγκ ζαγκ της ανάκρισης. Ε... τι γνώμη έχεις;

Ήταν απορροφημένος.

—Δεν ξέρω, μου απαντά άκεφα. Δε μου λες... κάτι έφελνες την ώρα που ξύπνησα. Τι έφελνες;

—Δεν έφελνα. Διάβαζα. Να, αυτό. Του 'δειξα τον τοίχο. Διάβασε αν μπορείς.

—Δεν μπορώ. Είναι καπακωμένα τα μάτια μου απ' τον ύπνο. Δεν μπορείς να μου το διαβάσεις εσύ;

—Δε θα σ' το διαβάσω. Θα σ' το απαγγείλω. Τ' αποστήθισα. Άκουσέ το. «Άγνωστε, φίλε, δικέ μου... εσύ που μοιράζεσαι τώρα μαζί μου αυτό το σκοτάδι, μην ξεχάσεις, σα βγεις έξω, να το κάνεις φως. Σκέψου... και θα δεις ότι θα μπορέσεις. Δε θ' ανταμώσουμε. Ψέματα είναι πως στον κάτω κόσμο ξανανταμώνουν οι άνθρωποι. Κάτω κόσμος δεν υπάρχει. Υπάρχει πιο κάτω κόσμος από δω που κατεβάσανε τον επάνω κόσμο οι σκοτεινοί άνθρωποι; Έξω στη ζωή έχω μιαν αγαπημένη. Πόσο θα 'θελα να μάθαινε ότι δεν πρέπει να κάνει τίποτα, δεν πρέπει να θυσιάσει τίποτα για να με σώσει. Γιατί εγώ πια σώθηκα. Έχω σωθεί απ' τη μέρα που μέτρησα τη ζωή με τη θυσία της ζωής, κι από κείνη τη μέρα είμαι ελεύθερος. Πρόλαβα τους δικαστές μου και τώρα γυρίζω με τη θανατική καταδίκη μου στην τσέπη και τίποτα δε με τρομάζει. Μια μόνο λύπη παίρνω μαζί μου, που δεν πρόφτασα να εκπληρώσω ένα παιδικό μου όνειρο, να γράψω ένα μικρό βιβλίο. Δεν πειράζει. Θα το γράψουν άλλοι. Αντίο, φίλε. Χαιρετισμούς στον Ήλιο, αν τον ανταμώσεις. Σε φιλώ αδερφικά. ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ ΜΟΛΥΒΑΣ».